

שלום רחל,

כרגע סיימנו לשוחח ואני שולח לך את המכתב כפי ששלחתי אותו לקראת העצרת לשלום שארגנו בעין דור באחד למאי השנה.

הוספתי בסוף אחד מעשרות המכתבים שקיבלתי ועוד אעביר לך חומר נוסף עם הזמן. כפי שאמרתי לך, את חופשייה להשתמש בכל דבר שתמצאי בספרי "לא די לשרוד".

אני מחזק את ידיך כי תצטרכי הרבה כוח, אומץ והתמדה להצליח במשימה החשובה כל כך לכולנו.

אחד הסודות של שושנה שמואלי בשנת 1982 - האומץ שלה בימים הנוראיים ההם - לתת את מספר הטלפון שלה בעיתון.

אשמח להיות לעזר ככל שאוכל.

בברכה.

יהושע זמיר

קיבוץ עין דור טלפון 06-6768108 פקס: 06-6768440

שלום חברים יקרים

כזאת אני מזמין אתכם לבוא לקיבוצי עין דור השבוע

באחד במאי, יום חמישי בערב, בשעה 20:00

לעצרת אזוירית לתמיכה בהמשך תהליך השלום.

"תנו לשלום לעלות"

ישאו דברים: שולמית אלוני, אחמד טיבי ואבי נתן.

ברכות: נציגי ישובי האזור

בתכנית האמנותית: אמאל מרקוס

שלושת הנואמים אלה מייצגים עבורי את הנכונות, ההתמדה, והאומץ לעשות ככל שיכול אדם לעשות למען השלום ולא להתייאש למרות כל המכשולים.

למרות שנוסח מכתב זה כללי ביותר, אנא קראו אותו כאילו נכתב אישית אליכם בלבד. למרות שלא היינו בקשר זמן רב, כאשר תמשיכו לקרוא תבינו שהגיעו מים עד נפש ואני מחפש כל דרך לא לאבד את התקווה שעדיין אחיה כאשר נגיע לשלום בארץ שטוב לחיות בה בארץ בה הבנים יקברו את הוריהם ולא להפך.

מכתב זה יהיה ארוך מאוד ויתכן שלא יהיה לכם זמן, סבלנות או אפילו עניין להשתתף אתי בניסיונותיי לחפש את הסיבות לייאוש הנוכחי ולנסות לעזור לי למצוא את הכוחות הנפשיים להמשיך להאמין ואף לנסות לעשות למען השלום.

יתכן שהמכתב הזה נשלח מאוחר מדי וכבר כל תכניותיכם הוגדרו לתאריך זה.

יתכן שהייתם רוצים להגיע לערב זה אך אין לכם האפשרות הפיזית לעשות זאת.

עברתי את גיל 75 ועדיין אני מקווה למצוא מקורות של תקווה. ולכן, אודה לכם מאוד אם תסכימו להושיט לי יד ולהיענות לבקשתי ותקראו את דברי ובעיקר אם תכתבו לי את תגובתכם - גם אם לא תגיעו לעין דור.

יש הטוענים שאין טעם להמשיך לשכנע את המשוכנעים, כי רק הם יבואו לעצרת השלום הזאת. אולם בהמשך מכתבי תבינו עד כמה אני אישית זקוק להמשיך ולהשתכנע שאפשר וצריך עדיין להיאבק על השלום ולהאמין שסוף התבונה לנצח.

ברצוני לשתף אתכם בדברים שכתבתי לפני 7 שנים ב "סוף-דבר" כספרי "לא די לשרוד" (הוצאת ירון גולן 1991

עמ' 201)

"זו ועקתי הפרטית והמתמשכת, נגד השתיקה האיומה האופפת אותנו היום.

זו הדרך שלי לא לשתוק: לא למלחמת לבנון ופשעיה ולא לנעשה בשם ארצי בשטחים. זו דרכי לנסות להוכיח שהודעה עם מדינת ישראל, ארצי: שעצם חיי בארץ. אינם הוכחה לקבלת המציאות כהווייתה.

איני מוכן שישכחו את מחיר המלחמה הזאת; לא את ירון; לא את כל אלה שנהרגו ונפצעו; לא את הסבל האיום שנגרם לעשרות אלפי בני אדם, יהודים וערבים כאחד ולא את אשמת המנהיגים משני הצדדים, אשר הובילונו

למלחמה זו.

אני רוצה שאף בן משפחה נוסף שלי ייהרג או ייפצע במלחמה ואף לא בנים של משפחות אחרות. אני מקווה שעצם פרסום הספר, יזכה שאמור להרים ידיים ולהתייאש ושאינ לווהר על הניסיון להשפיע גם על אחרים לפעול למניעת שכול נוסף - מעשה ידי אדם;

אני מקווה שעדות זו תעזור להבנה נוספת, מעמיקה יותר, של קורות המדינה היחידה שיש לנו. כמו כן שתוכן הספר הזה יעזור גם לאחרים להתמודד עם אובדנם.

.... ואולי דברי ימשיכו להיות ביטוי גם לאנשים רבים שחשים וחושבים כמוני אך קשה להם יותר להתבטא ולהישקף.

תקוותי שספר זה יתרום להבנה טובה יותר של המציאות אותה חיינו בשנים האחרונות, מאו מלחמת לבנון; להבנה טובה יותר של מידת האחריות שלנו לכל אשר קרה וקורה ובעיקר לאשר עשוי או עלול לקרות.

ולמרות כל מה שציטטתי אני מוצא את עצמי היום על גבול היאוש ואני מחפש בנרות תשובה לשאלה מהיכן מוצאים את תעצומות וכוחות הנפש להמשיך ולא להתייאש, להמשיך ולהאמין ולהמשיך ולנסות לעשות את המעט שיכול אדם אחד לעשות במציאות של ימינו. ולכן חשוב לי כל כך לפגוש ולשמוע את שולמית אלוני, אחמד טיבי ואבי נתן.

להלן ציטוט מתוך דבריו של אריה יערי ידידי וחבר קיבוצי, לקראת העצרת השבוע. אריה, במשך שנים רבות עזר להקים את המרכז הבין לאומי לשלום והיה הרכז הפעיל הפדגוגי וארגן מפגשים רבים בין נציגי שני העמים:

"עשרות שנים מתנהל מאבק דמים בין שני עמי הארץ הזאת המכלה את מיטב כוחם; מאבק שאין בו מנצחים ומנוצחים, אין בו תקווה אלא רק סבל, שכול וקורבנות שוא.

לפני ארבע שנים נפרצה הדרך לשלום המיוחל שיתבסס על הכרה הדדית בין עמים בני חורין, הסכם שישים קץ לשלטון עם אחד על משנהו, ללא כיבוש, ללא דיכוי ונישול ויוביל להתפייסות היסטורית ושיתוף פעולה לטובת שני העמים, ולאזור כולו. היום תהליך זה עומד לפני התמוטטות שמאיימת בסגירת שערי התקווה והידרדרות למלחמה שאין לשער את ממדיה וחומרתה. סכנה זו לא נוכל להדביר אלא אם אנו והפלסטינאים נפעל ביחד. המאבק לשלום הוא על עצם החיים. ההתמודדות עם אויב השלום - מפלצת הלאומנות הקנאית שזוממת להיבנות על חורבן וזלחה, חייבת להתנהל בשיתוף פעולה בין שני העמים ולא במאבק ביניהם. זהו מאבק הכרחי שאין להירתע ממנו, ואין הצדקה להתייאש ממנו."

ואני שואל את עצמי מהיכן נובעת הרגישות היתרה שלי למכלול מעללי ביבי נתניהו וממשלתו במשך 11 חודשי כהונתו, עד לפרשה המבישה האחרונה.

מדוע כל כך קשה לי אישית להמשיך ולעשות ולהאמין בשלום?

האם זה נובע מכך שאנו במשך 15 שנה ממשיכים להתאבל על מותו של ירון שנהרג במלחמת לבנון המיותרת וכל הי משפחתי מושפעים קשות מאובדן נורא זה?

האם זו הסיבה שאני ער ורגיש כל כך לסבל של כל האחרים שממשיכים לאבד את היקר להם כתוצאה מהמשך מצב האי-שלום? כולל היום שוב את הרצח הנוראי של שתי הבנות בואדי קלט?

ואולי זה נובע גם מתוך העובדה שניסיוני האישי מוכיח לי שוב ושוב שכאן בקיבוצי עין דור לרגלי התבור אני עד 50 שנה של דו קיום בשלום ובכבוד הדדי בין כל דיירי האזור - יהודים, וערבים צירקסים ודרוזים כאחד.

ואולי אני כותב לכם ברוח כה נכאה כי רק לפני 11 חודשים ב6-96-24, ארבעה ימים לפני הבחירות אירחנו לתג הביכורים בעין דור, משלחת של אנשי ספרות ותקשורת ערבים משש מדינות אשר היו אורחי "בית הגפן". המפגש היה כל כך מעודד ואופטימי ששיננו את השם ל"הג ביכורי השלום". להלן דברים אשר אמרתי בפתיחת הרב שיה אשר התקיים בחדר האוכל של הקיבוץ ונוהל על ידי רפיק חלבי.

"ברוכים הבאים לערב זה: לאורחינו מארצות ערב, לידידים, קרובים ואורחים ולחברי קיבוצנו. ברוכים במיוחד אנשי בית הגפן אשר יזמו את ביקור המשלחות מארצות ערב ובלעדיהם לא היה מתקיים האירוע. אין זה מקרה, שמתוך 250 קיבוצים בארץ, נבחרנו אנו כאן בגליל התחתון לרגלי הר תבור, לארץ משלחת של ביכורי שלום. מעל ראש ההר הזה ניתן לראות פסיפס נפלא ביותר בכל עונות השנה: לא רק צבעי הטבע והחקלאות המשתנים עם עונות השנה - אלא מוזאיקה אנושית וחברתית מגוונת להפליא: לרגלי ההר הזה חיים בשלום זה חמישים שנה יהודים וערבים, בני דתות שונים, ובצורות תתיישובות שונות. חיים כאן ברוך שלום - מוסלמים, דרוזים, צרקסים - נוצרים ויהודים; בערים, עיירות, כפרים, קיבוצים, ומוטבים.

היום נפגשנו לראשונה עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

המפגש הזה, המפגש עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות, הוא מפגש חשוב במיוחד. הוא מפגש בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

המפגש הזה, המפגש עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות, הוא מפגש חשוב במיוחד. הוא מפגש בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

המפגש הזה, המפגש עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות, הוא מפגש חשוב במיוחד. הוא מפגש בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

המפגש הזה, המפגש עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות, הוא מפגש חשוב במיוחד. הוא מפגש בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

המפגש הזה, המפגש עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות, הוא מפגש חשוב במיוחד. הוא מפגש בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

המפגש הזה, המפגש עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות, הוא מפגש חשוב במיוחד. הוא מפגש בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

המפגש הזה, המפגש עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות, הוא מפגש חשוב במיוחד. הוא מפגש בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

המפגש הזה, המפגש עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות, הוא מפגש חשוב במיוחד. הוא מפגש בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

המפגש הזה, המפגש עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות, הוא מפגש חשוב במיוחד. הוא מפגש בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

המפגש הזה, המפגש עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות, הוא מפגש חשוב במיוחד. הוא מפגש בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

המפגש הזה, המפגש עם אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות, הוא מפגש חשוב במיוחד. הוא מפגש בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ. אנחנו מקווים שזו תהיה הפגישה הראשונה בין אנשי קיבוצים מן הארצות הערביות ובין אנשי קיבוצים מן הארץ.

בקבלת הפנים למשלחת בחיפה, ביום ראשון שעבר, ברך אותם ראש העיר מצנע. הוא ציין שהוא גאה שהעיר חיפה שמה לה למטרה עליונה לאפשר לכל בני העיר יהודים וערבים, מוסלמים נוצרים, בהאים דרווים ואחמדאים - להיות בשלום עם חובות וזכויות שוות. וכנראה אין זה מקרה שמצנע גדל כאן בקיבוץ דברת - לרגלי התבור...

אנו חיים בעולם דינמי, הולך ומשתנה: אנו מקווים משתנה לטובה. רק חברה שתדע להסתגל לשינויים ולא לאבד את דמותה האנושית - תשרוד. השינויים החלים בחג זה בקיבוצנו - דוגמה ליכולת הסתגלותנו לשינויי הזמנים. חג שבועות הינו חג ביכורים - בו מביאים את היבול הראשון, הפירות הראשונים. בעבר היינו קיבוץ חקלאי והבאנו ביכורי יבולינו החקלאים - היום אנו מביאים ביכורי התקשורת שאת ככליה אנו מייצרים את ביכורי השלום.

בהזמנתנו כתבנו: "מלחמות עושים ארגונים גדולים: את השלום מביאים אחד לפני לחיצת הידיים ההיסטורית בין יצחק רבין ויאסר ערפאת על מדשאות הדשא של הבית הלבן בספטמבר 1993, לא חלמנו שכה מהר נזכה לארח משלחת כה חשובה מארצות ערב, אנו יודעים שאתם עברתם חוויות מאוד אינטנסיביות ומרגשות בימי שהותכם כאן בישראל אנו מקווים בערב זה לפגוש, לשמוע ולשוחח אתכם - מארצות אויבות לשעבר - כידידים של היום.

כאדם המכיר את המחיר הנורא של המלחמות והשכול - מחיר שאין לו השלום ביכורי שלום אלה חשובים לי באופן אישי כעדות לתקווה שאנו בראשית הדרך למציאות בה לא תהיינה עוד מלחמות. אני מקווה שתוצאות הבחירות העומדות להתקיים תוך ימים אחדים יאפשרו לכולנו להמשיך ולהתקדם על מסלול השלום.

ידוע לי שבני עמנו עברו תקופות יותר קשות מזו הנוכחית: מוראות שנות מלחמת העולם השנייה והשואה הנוראה מכל. והיו שלא אבדו תקווה.

ומדוע לי אין כבר כוח לטלטלה החוזרת בין האופוריה של התחלת התהליך והיאוש על המצב הנוכחי? האם הדיכאון המאיים להשתלט נובע מתוך כך שכבר ראיתי את האור בקצה המנהרה, וקיווית שעוד מעט קט נצא מן החשכה ומאה שנות המלחמות והנה מתברר שהאור הזה נהפך לפנסי רכבת האימים של ביבי נתניהו וחבר מרעי מממשלתו הנוסעים מולנו במהירות איומה ומאיימים להשמידנו.

בספרו האפוקליפטי "מדינת היהודים לבית אלטנוילנד - איננה", קובי שרת המתאר בפרוטרוט מדוע כל מלחמות ישראל היו מיותרות ורק גרמו למלחמה הבאה אשר תגרום לחורבן הארץ, משתמש אף הוא במטפורה של הרכבת וטוען שאנו כאן משולים לאנשים שיושבים בקרון מסעדה מפוארת ברכבת אקספרס ונהנים מהמעדנים המוגשים. ואולם האמת היא שלא רחוקה השעה ויגיעו לאותו גשר שהתמוטט מזמן - וסופם - כליה.

זכור לי שכאשר שוחחתי עם קובי שרת, לאחר קריאת הספר, ניסיתי לשכנע אותו שכל עוד אנו חיים אסור לנו להתיאש. והנה היום אני על סף אובדן התקווה בעצמי.

העובדה שאני פונה אליכם ומאמין שאולי תקראו ותגיעו עד לשורות אחרונות אלה מעידה שעדיין אני מנסה למצוא את הדרך. המטפורה אשר מתאימה להרגשתי היום:

אני נמצא בים סוער, ראשי מתחת למים ובפי צינור של שנורקל המגיע עדיין לאוויר העולם, ואני ממשיך לשרוד את הקריאה שלי לעזרה.

האם תענו?

עדיין בתקווה

יהושע זמיר

31-4-97

מעלי אלון קיבוץ עין שמר

יהושע יקרי

היום קיבלתי את מכתבך. תודה לך על ההזמנה לעצרת אחד במאי. זו תהיה כנראה הפעם השנייה שהזמנת אותי ולא הגעתי לעין דוד. לא חשובות הסיבות. הפעם זו ישיבה של ו. תרבות. בכל אופן אני מתנצל - אבל אצלי זו

גם שאלה שהכרעה, אולי של "עניי עירך קודמים". אנחנו בעין שטר שלא כמו בעין דור, שהוא קיבוץ משגשג ועשיר - חיים יום יום חוויות קוסמיות של מלחמת הישרדות מתישה. אני גם עורך את העלון השבועי. בשבת אני מצטרף להפגנה בירושלים - אבל ככלל אינני "מרחיק" נדוד. או שוב התנצלות על כך שלא אגיע גם הפעם. ככל אופן התרשמותי היא שאתם - ובוודאי אתה - פעילים כל הזמן - הן בקיבוץ והן מחוצה לו, בנושאים אלה. מאושר הקיבוץ שאנשים כאלה בתוכו. כי זוהי גם המלחמה על הישרדותו של הקיבוץ ועל דמותו - ואני מודה שזהו הקרב הקשה והיקר לי ביותר ברגע זה.

באשר לייאוש - מי יכול בכלל לעמוד במקומו של אב שאיבד את בנו ב"מלחמה מיותרת"? (ואולי לא לגמרי מיותרת - כי היא השאירה לעם תמרוז אזהרה ענקי)

אבל האם "ההרפתקה הציונית" שיצאתם אליה - תוצאותיה הובטחו ומובטחות מראש? האם מישהו יכול להוות את העתיד? מה יקרה פה בעוד 50 או 100 שנה? ומה יקרה לביתנו הקיבוץ? טיב ההרפתקאות האנושיות הנועות, כמו זו שלכם, החלוצים, שהן הכרעות של אמונה, שהן משנות עולם, אבל לעולם אינך יודע אם בסופו של דבר לא יהיו לשווא, אם המחיר ששילמת - לא יתברר כקורבן שווא... ואף על פי כן אנו בוחרים להיות בין אלה שמנסים ונכשלים - מאשר בין "המתעשרים - עצמם - לדעת" הטורצים בכל פינה. כשאני עוקב אחרי פועלך - יהושע - החלוציות של בניין נקודת יישוב, העבודה, הצילום והאמנות, החינוך - והמלחמה העקשנית על השלום - זוהי גבורה כה גדולה, שאתה שואל את עצמך מאין מוצא אדם זה את הכוח לא להסתגר באסונו הפרטי ולהפנות את "כל טיפת האנרגיות האחרונות" לאסון הציבורי, החשוב איך הארץ הזאת הייתה בכלל נראית - ואם הייתה בכלל נראית - ולא "משוגעים" כמוך, וכמו איבי נתן, למשל.

מה שעשיתם ב"משפחת הנופור" היה מעשה ציבורי שהפך את מלחמת לבנון ממלחמה מיותרת - למלחמה שלעולם עם ישראל לא יעז לחזור על שכמתה: (אני מקווה...)

קשה מאוד להיות אופטימיים בימים אלה. נכון שהארץ הולכת ואובדת לנו: מצד אחד הדתי, מצד שני אצולת המטון שהחליפה אותנו, מטעם הקיבוץ הנורא ומטעם השלום - אבל כשבאתם הנה אף אחד לא הטיח לכם גן של ורדים.

ובכל זאת, אין לי נחמה - אבל האביב ליד עין דור הוא מהנפלאים שבכל הארץ!

אמנם הוא קצר - כמו חיינו - אבל נהדר! אמנם אחריו באים קוצים ודרדרים - אבל עלינו ללכת בתוכם עד האביב הבא. אמנם לעולם לא נפסיק להתנגע לאביב עולמים, "אביב העמים", שמש העמים, "שלום עולמי" - אבל אלה רק "כוכבי שמיים רחוקים".

על הארץ בטעה ובנית, גן עדן קטן, וגם יותר גדול, וארץ ותנועה. זה ששום דבר לא נצחי, הכל טועד לכישלון, אולי - זאת עלינו ללמוד לקבל, ולמרות האבסורדיות הזו של הקיום האנושי - תמיד ולהמשיך.

אנא ידידי - המשיך לך בכוחך הגדול ואת התעייף. לא אתה התחלת ולא עליך המלאכה לגמור. גם משה לא הגיע לארץ המובטחת - ובניגוד למה שהאמנו פעם שמישהו מגיע למטרה - איש לעולם לא יגיע עד הסוף - כולנו נהיה לחלק דור המדבר... באהבה רבה ובהערצה רבה ולהתראות עלי